

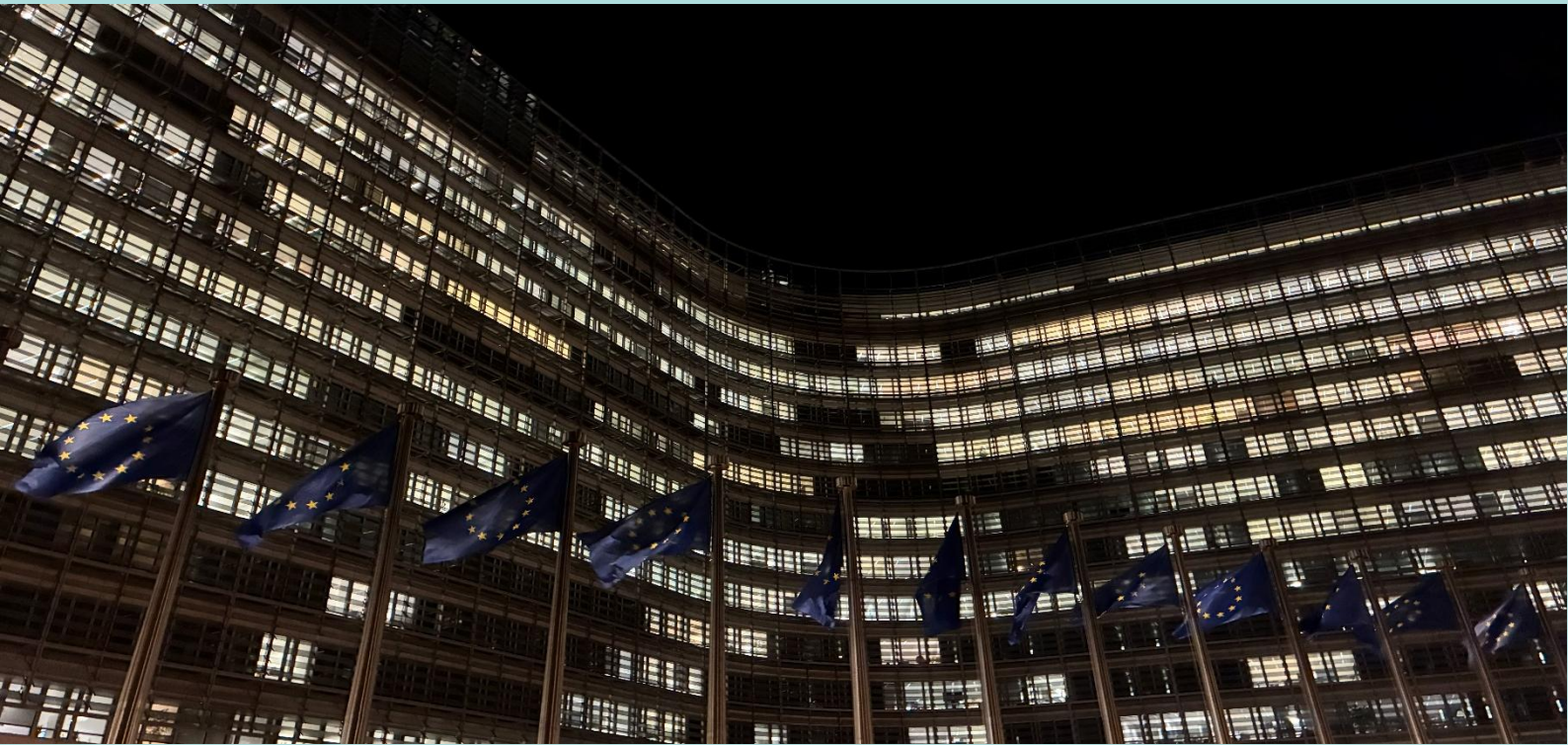
REDEMOS

RECONFIGURING EU DEMOCRACY
SUPPORT. TOWARDS A SUSTAINED
DEMOS IN THE EU'S EASTERN
NEIGHBOURHOOD

У яких контекстах і за допомогою яких механізмів авторитарний режим демонструє найбільшу стійкість? Приклади Азербайджану та Білорусі

Маріанна Кнеуер та Мурад Насібов

грудень 2025 р.

Funded by
the European Union

The REDEMOS project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement No 101061738. The Associated Partner University of Surrey has received funding from UK Research and Innovation (UKRI) under the UK government's Horizon Europe funding guarantee under grant number 10040721. The Associated Partner University of St. Gallen has received funding from the Swiss State Secretariat for Education, Research and Innovation (SERI). Views and opinions expressed are, however, those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union, UKRI and SERI. Neither the European Union nor UKRI or SERI can be held responsible for them.

Контекст (Загальний розклад)

Характерною рисою регіону, що межує з ЄС на сході, є дедалі зростаюча розбіжність траєкторій розвитку режимів. У той час, як деякі країни на цьому шляху пережили періоди демократичного відкриття або часткової консолідації, інші рухалися в протилежному напрямку, що призвело до встановлення **тривалого авторитарного правління**. Варто окремо зазначити, що Азербайджан та Білорусь демонструють два випадки найсталішої закритої автократії в регіоні, причому режим в обох з них протягом тривалого часу лишається стійким до значущих демократичних змін.

Підтримка демократії з боку ЄС традиційно зосереджена на моментах переходу, відступу від демократії або періодах «вікна можливостей» для реформ. Цей підхід менш ефективний у контекстах, коли авторитарне правління вже є **інституційно закріпленим та політично стабілізованим**. За таких умов існує ризик некоректного масштабування зовнішньої взаємодії, у разі відсутності врахування того, як на практиці реалізована підтримка авторитарного контролю. Замість того, щоб пояснювати, чому демократизація зазнала невдачі, цей аналітичний огляд ставить перед політиками більш практичне питання: **де саме процес демократичного управління є найбільш жорстко обмеженим?**

Приклади Азербайджану та Білорусі свідчать, що сталість авторитарного режиму не є однорідною характеристикою. Хоча режим обох країн - не що інше, як закриті автократії, їх інституційні структури значно відрізняються між собою. Авторитарний режим в Азербайджані ґрунтується на домінуванні виконавчої влади, контрольованих виборах і підпорядкуванні судової влади, у поєднанні з технократичним управлінням та кооптацією еліти. При цьому підґрунтя авторитарного правління в Білорусі, навпаки, зміцнене шляхом майже повного придушення громадянського суспільства, репресій в сфері академічної та культурної свободи, а також політизації судової системи, особливо після жорстокого придушення протестів 2020 року.

Врахування цих відмінностей є важливим для розробки політики. У випадку розгляду закритих автократій як споріднених режимів «єдиної категорії» існує ризик випустити з уваги відмінності в інституційних вразливостях та потенційних точках взаємодії. Цей аналітичний огляд, фокусуючи увагу на динаміці режиму та інституційних обмеженнях, надає діагностичну основу **для підтримки демократії з урахуванням специфіки режиму**, тобто, виключення універсальних підходів, натомість яких рекомендовано здійснювати адаптацію взаємодії до конкретної конфігурації авторитарного контролю.

Докази, аналіз та результати (ключові висновки)

Використовуючи Індекс ліберальної демократії V-Dem і якісний аналіз, заснований на експертних даних, це дослідження віднаходить **найбільш сталі інституційні сфери** за режиму встановленої закритої автократії.

Азербайджан (встановлена закрита автократія з 1995 року)

Стійкість авторитарного режиму ґрунтується на:

- Підпорядкуванні судової влади, включно систематичне недотримання рішень Верховного суду та ЄСПЛ
- Домінуванні виконавчої влади над призначеннями кабінету міністрів, що унеможлиблює горизонтальну підзвітність
- Маніпулюванні виборами, що перетворює їх на процедуру «вистави» для проформи
- Залякуванні, пов'язаному з виборами, дедалі більше інституціоналізованому за допомогою правових та бюрократичних інструментів

Ці механізми легалізують контроль, перетворюють на ритуал вибори та нейтралізують підзвітність, зберігаючи при тому подобу технократичних процесів.

Білорусь (встановлена закрита автократія з 2022 року)

Авторитарна консолідація характеризується:

- Широкомасштабними репресіями проти організацій громадянського суспільства, включно примусову ліквідацію таких організацій та криміналізацію процесу
- Суворим контролем за входом та виходом організацій громадянського суспільства, з метою усунення організаційного плюралізму
- Обмеженням академічної та культурної свободи, і, як наслідок, інтелектуальною ізоляцією
- Політизацією судів нижчої інстанції, яка перетворює судову систему на інструмент репресій

Нинішній режим у Білорусі більшою мірою відображає **інституціоналізацію репресій як стабілізуючого механізму**, але не вибірковий чи адаптивний авторитаризм.

Рекомендації щодо політики

Азербайджан

Враховуючи обмежені можливості ЄС та відмову Азербайджану від просування шляхом інтеграції, підтримка демократії має бути **поетапною, прагматичною та враховувати особливості режиму**, а саме:

- **Прийняти двоаспектний підхід**, що поєднує негласну інституційну взаємодію з вибірковою підтримкою персоналій громадянського суспільства
- **Включити до пріоритетів технічну співпрацю** (програми TAIEХ, Twinning, СІВ) для підвищення професіоналізму, прозорості та адміністративної відстежуваності у сфері ділової документації
- **Зосередити увагу судової влади на передбачуваності процедур**, включно прозорості дисциплінарних механізмів, анонімізованих рішеннях та навчанні з урахуванням досягнень та навичок
- **Підтримувати реформи у сфері адміністрування виборів**, спрямовані на формування виборчих списків, механізми подання скарг та підрахунок голосів, а не на політичну конкуренцію
- **Зменшити рівень залякування, пов'язаного з виборами**, за допомогою конфіденційних систем звітності, юридичної допомоги та навчання роботі з документами.

Також потрібно впровадження короткострокових заходів, спрямованих на забезпечення прозорості судової влади та організацію виборів; тоді як середньострокова взаємодія має бути сфокусована на реформах, спрямованих на підвищення кваліфікації; а довгострокові стратегії - бути спрямованими на демонополізацію у бюрократичній сфері.

Білорусь

В умовах призупинення всіх формальних каналів співробітництва, взаємодія ЄС має бути зфокусована на **збереженні потенціалу та підготовці до перехідного періоду**, а саме:

- **Зміцненні громадянського суспільства у вигнанні**, розширенні діяльності діаспорних центрів до координаційних платформ для надання юридичної допомоги, отримання документів та громадянської освіти
- **Збереженні академічної та культурної автономії** через діяльність цільового Фонду Академічної Свободи, розширення доступу до програм Erasmus+ та Marie Skłodowska-Curie, а також цифрової академічної інфраструктури
- **Підтримці готовності до забезпечення верховенства права у вигнанні**, включаючи розробку планів судової реформи та рамкової програми перехідного правосуддя
- **Покращенні координації між цивільними суб'єктами у вигнанні**, підтримці краудфандингових платформ, незалежних ЗМІ та механізмів колективного фінансування

Санкції мають залишатися цілеспрямованими за умови змоги їх відкликання, тоді як пріоритетами підтримки ЄС мають бути **інституційна наступність, збереження експертних знань та опрацювання довгострокової готовності до демократії**.

Повний текст – Програмний документ REDEMOS: Кластери режимів та виклики демократизації у країнах на східних кордонах ЄС: Азербайджан та Білорусь – доступний за посиланням <https://redemos.eu/resources/publications/policy-papers/>

**REDEMOS: REconfiguring EU DEMOcracy Support.
Towards a sustained demos in the EU's Eastern Neighbourhood**

REDEMOS- 101061738

HORIZON-CL2-2021-DEMOCRACY-01-04

Dr Mădălina Dobrescu, NTNU
info@redemos.eu

 redemos.eu

 [@REDEMOS_eu](https://twitter.com/REDEMOS_eu)

 [REDEMOS Horizon Europe Project](https://www.linkedin.com/company/redemos-horizon-europe-project)